

Paisatge, territori i lloc

la construcció cultural de l'entorn avui

Francesc Muñoz

Director de l'Observatori de la Urbanització i del màster en Intervenció i Gestió del Paisatge de la Universitat Autònoma de Barcelona.

El paisatge sempre ha estat entès com el resultat de la relació que les societats humanes estableixen amb el seu medi, com la construcció cultural del seu entorn. La morfologia i evolució del paisatge, s'entenia així com la traducció de les relacions, estables i reconeixibles, entre els individus i els llocs i s'explicava com el resultat de les formes en que les comunitats habitaven el territori.

És per això que el vincle entre una col·lectivitat i un paisatge concrets sempre ha tingut a veure amb les activitats i amb el comportament territorial de aquella pel que fa, sobretot, a dues qüestions principals: d'una banda, el tipus d'economia i la forma en que aquesta aprofita els recursos de la natura, els actius del territori. D'una altra banda, el tipus d'assentament i construcció de l'hàbitat edificat del qual deriven tant l'estructura del poblament com les característiques, funcionals i estètiques, de la forma construïda. D'aquesta manera, societats agràries o industrials han pogut donar lloc a paisatges característics, entesos com una síntesi no només de la natura econòmica o social del grup humà habitant sinó també pel que fa al seu substrat històric i cultural. S'ha anat constituint així un fort vincle entre la idea de paisatge i tot un conjunt de conceptes associats al concepte de lloc com la identitat o el caràcter vernacle.

Ara be, l'intensíssim desenvolupament de la urbanització, sobretot des de la segona meitat del segle XX, i l'escala planetària que la caracteritza al moment actual plantegen qüestions importants sobre les claus que expliquen no només la producció de paisatges sinó el seu real significat en termes de caracterització, identificació o diferenciació d'una societat determinada. Després d'un segle XX consagrat a la urbanització del territori, trobem cada vegada més dificultat en apreciar la identitat pròpia dels llocs a través dels seus paisatges, els quals es mostren precisament més a partir del que és similar i genèric més que no pas des d'allò que és singular i específic. El denominador comú del fet metropolità; la progressiva importància de la mobilitat de les persones, que conviuen amb cada vegada més paisatges; o les transformacions accelerades als llocs, fan que el paisatge deixi de representar permanències històriques o culturals per a mostrar panoràmiques líquides que aviat desapareixeran substituïdes per altres de noves. Uns processos que transformen el paisatge en un moment quan tot allò que és efímer i mòbil sembla governar no només la forma del territori sinó també la manera en la qual l'habitam.